

12. 1. 2016

Veďte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zvláštní povaha zaměstnaneckého díla

V praxi je zcela běžná situace, kdy zaměstnavatel v souvislosti se svou podnikatelskou činností využívá autorských děl vytvořených jeho zaměstnanci v rámci plnění jejich pracovních úkolů. V takovém případě hovoříme o tzv. zaměstnaneckém dílu, pro které platí od obecné úpravy autorského díla určitá specifika, jichž by si zaměstnanec i zaměstnavatel měli být vědomi, aby náležitě smluvně upravili vzájemný vztah a předešli tak mnohým rizikům a v nejhorsím případě i vleklým soudním sporům.

Ačkoli český právní řád obsahuje poměrně podrobnou úpravu zaměstnaneckého díla, je třeba si uvědomit, že většina ustanovení autorského zákona má dispozitivní charakter a je tedy možno se od nich smluvně odchýlit. Tento článek se věnuje pojmu zaměstnaneckého díla a jeho zvláštnostem, zejména pokud jde o výkon autorských práv z něj plynoucích.

Základní předpoklady pro vznik zaměstnaneckého díla

Zaměstnaneckým dílem je dílo vytvořené autorem za účelem splnění povinností vyplývajících z pracovněprávního vztahu (nebo vztahu obdobného) založeného mezi ním jakožto zaměstnancem a zaměstnavatelem.[1]

Z uvedeného vyplývá, že pokud by zaměstnanec vytvořil autorské dílo v pracovní době, popřípadě s použitím prostředků zaměstnavatele, ale mimo povinnosti plynoucí z pracovněprávního vztahu, nejednalo by se o zaměstnanecké dílo a zaměstnavateli by k takovému dílu neplynula žádná oprávnění k výkonu výlučných majetkových práv autora.[2] To je třeba vést v patrnosti zejména při popisu pracovních povinností zaměstnance v pracovní (obdobné) smlouvě. Případná tvorba autorského díla zaměstnancem by tedy měla být v takové smlouvě upravena dostatečně určitě, aby se v budoucnu předešlo možným potížím s prokazováním přechodu oprávnění k výkonu majetkových práv k dílu na zaměstnavatele.

Určitou výjimku ze shora uvedeného představují počítačové programy, databáze a kartografická díla, které jsou považovány za zaměstnanecká díla i tehdy, jestliže byly vytvořeny jejich autorem na objednávku (typicky na základě smlouvy o dílo), tj. mimo režim pracovněprávního poměru mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Tato zákonná fikce slouží především k ochraně investic objednatele takového díla, neboť se předpokládá, že s vytvářením těchto děl jsou spojeny značné náklady.

Výkon majetkových práv k zaměstnaneckému dílu

Stávající pojetí autorského práva v českém právním řádu nepřipouští tzv. převoditelnost autorských práv. V kontextu zaměstnaneckého díla se tato zásada projevuje tak, že zaměstnavatel nenabývá autorská práva zaměstnance, ale pouze je ze zákona nositelem oprávnění výlučná majetková práva svého zaměstnance (autora díla) namísto něho vykonávat, a to svým jménem a na svůj účet.

Majetkovými právy autorskými přitom rozumíme ta práva, která vyplývají z hospodářského využití díla, tj. především oprávnění dílo užít,[3] oprávnění udělit licenci k užití díla třetí osobě, jakož i právo pobírat užítky z díla plynoucí.

Tato oprávnění nabývá zaměstnavatel ze zákona již okamžikem vytvoření zaměstnaneckého díla.[4] Nedohodne-li se přitom se zaměstnancem jinak, má zaměstnavatel oprávnění k výkonu veškerých jeho majetkových práv k dílu. V rozsahu, v jakém svědčí zaměstnavateli uvedená oprávnění, se zaměstnavatel rovněž může domáhat ochrany majetkových práv autora před soudem.

Pokud se zaměstnanec se zaměstnavatelem dohodnou na odlišné úpravě rozsahu shora uvedených oprávnění přecházejících na zaměstnavatele, popřípadě mají v úmyslu blíže vymezit některé podmínky výkonu majetkových práv, mohou tak učinit buď již v pracovní smlouvě,[5] nebo ve smlouvě zvláštní. Zákon přitom nevyžaduje, aby taková dohoda byla uzavřena ještě před vytvořením díla.

Z uvedeného vyplývá, že nedohodne-li se zaměstnanec se zaměstnavatelem jinak, zůstává zaměstnanci pouze tzv. holé autorství a zaměstnanec není oprávněn sám své dílo užít, poskytnout k užití licenci třetí osobě, ani domáhat se autorské odměny. Pokud jde o autorskou odměnu, má se za to, že je saturována již příjmem plynoucím z pracovněprávního vztahu mezi jím a zaměstnavatelem, popřípadě vyplacením odměny za dodané dílo.

Omezení oprávnění zaměstnavatele k zaměstnaneckému dílu

Zaměstnavatel není ze zákona výslovně povinen svá oprávnění k výkonu majetkových práv k zaměstnaneckému dílu využít, tedy dílo skutečně užívat. Není ovšem vyloučeno, aby se zaměstnanec se zaměstnavatelem domluvili jinak a povinnost zaměstnavatele v tomto smyslu smluvně upravili.

Bez ohledu na existenci takové dohody pak přísluší autorovi zaměstnaneckého díla ze zákona právo požadovat, aby mu zaměstnavatel za obvyklých podmínek udělil k užití díla licenci, pokud zaměstnavatel nevykonává majetková práva k zaměstnaneckému dílu vůbec nebo je vykonává nedostatečně. Toto právo autora (zaměstnance) se neuplatní pouze v případě, že na straně zaměstnavatele existuje závažný důvod k odmítnutí poskytnutí takové licence.

Konečně je třeba uvést, že výkon oprávnění zaměstnavatele v souvislosti se zaměstnaneckým dílem není bezbřehý. Vedle omezení výslovně upravených autorským zákonem[6] se i v tomto případě uplatní základní zásady civilního práva, zejména tzv. dobré mravy.

Nabytí oprávnění k výkonu majetkových práv k počítačovým programům, databázím a kartografickým dílům

Jak již bylo zmíněno výše, pro počítačové programy, databáze a kartografická díla platí zákonná fikce, dle které jsou považovány za zaměstnanecká díla, i když jsou vytvořeny na základě smlouvy o dílo.

To ovšem platí pouze v případě, že zhotovitelem díla je přímo jeho autor, tedy fyzická osoba, která dílo vytvořila. Pokud totiž dochází ke vzniku těchto děl na základě smlouvy o dílo, v níž je na straně zhotovitele osoba odlišná od autora díla (typicky autorův zaměstnavatel), je ze zákona osobou oprávněnou k výkonu majetkových práv právě tato osoba (tj. zhotovitel) a nikoli objednatel, kterému

bez dalšího žádná oprávnění k výkonu majetkových práv k dílu nevznikají. Má-li tedy objednatel v úmyslu vykonávat majetková práva k takto vytvořenému dílu, musí na něj příslušná oprávnění buď zhotovitel postoupit, a to na základě výslovného souhlasu autora díla (zhotovitelova zaměstnanec), nebo mu k některým způsobům užití díla musí udělit licenci.

Omezení osobnostních práv k zaměstnaneckému dílu

Dle autorského zákona jsou osobnostními právy autora zejména právo rozhodnout o zveřejnění svého díla, právo osobovat si autorství, včetně práva rozhodnout, zda a jakým způsobem má být jeho autorství uvedeno při zveřejnění a dalším užití díla (pokud je uvedení autorství při takovém užití obvyklé). Dále je osobnostním právem autora, nestanoví-li zákon jinak, právo na nedotknutelnost díla, zejména právo udělit svolení k jakékoli změně nebo jinému zásahu do svého díla.

Osobnostních práv se autor zásadně nemůže vzdát, tato práva jsou nepřevoditelná a smrtí autora nezanikají. V případě zaměstnaneckého díla dochází nicméně k určitému omezení osobnostních práv autora, a to v rozsahu nezbytném pro řádné zhodnocení zaměstnaneckého díla a výkon majetkových práv k dílu ze strany zaměstnavatele.[7]

Dle autorského zákona se má za to (nebylo-li sjednáno jinak), že v případě zaměstnaneckého díla dal autor souhlas ke zveřejnění díla, k jeho úpravám, zpracování (včetně překladu), spojení s jiným dílem, zařazení do díla souborného, jakož i k tomu, aby zaměstnavatel uváděl zaměstnanecké dílo na veřejnost pod svým jménem. Omezení či úplné vyloučení osobnostního práva autora být za autora díla označen je vyloučeno. Toto osobnostní právo zůstává autorovi zaměstnaneckého díla zachováno s tím, že zaměstnavatel obvykle pouze určuje způsob, popřípadě místo autorského označení.

Dle autorského zákona se rovněž předpokládá, že autor zaměstnaneckého díla udělil zaměstnavateli svolení k dokončení svého nehotového díla pro případ, že jeho právní vztah k zaměstnavateli skončí dříve, než dílo dokončí, jakož i pro případ, že budou existovat důvodné obavy, že své dílo nedokončí řádně nebo včas v souladu s potřebami zaměstnavatele. Uvedené omezení osobnostních práv autora lze ovšem smluvně upravit či úplně vyloučit.

Právo zaměstnance na dodatečnou odměnu

Výše bylo uvedeno, že odměna za autorské dílo je uspokojena již vyplacením odměny z pracovněprávního vztahu, popřípadě z odměny ze smlouvy o dílo. Výjimkou z tohoto pravidla se však uplatní v situaci, kdy se mzda či jiná odměna vyplacená autorovi zaměstnaneckého díla dostane do zjevného nepoměru k zisku z výkonu majetkových práv zaměstnavatelem. Tehdy dává autorský zákon relativní právo autorovi díla na přiměřenou dodatečnou odměnu, které se může vůči zaměstnavateli domáhat. Toto právo může zaměstnanec uplatnit i opakovaně, a to vždy, když se výše vyplacené odměny dostane do zjevného nepoměru k zisku z využití majetkových práv k dílu.

Otázku přiměřenosti dodatečné odměny je přitom třeba posoudit vždy individuálně s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu a skutečnému významu zaměstnaneckého díla pro dosažení zisku. Na výši dodatečné odměny se lze se zaměstnancem buď dohodnout, nebo ponechat oprávněnost zaměstnancem uplatněného nároku, resp. adekvátní výši dodatečné odměny, na uvážení soudu.

Není-li sjednáno jinak, neužije se ustanovení o dodatečné odměně v případech počítačových programů, databází či kartografických děl.

Závěr

Smyslem právní úpravy tzv. zaměstnaneckého díla je zejména ochrana ale i zhodnocení investice zaměstnavatele. Neboť je to právě zaměstnavatel (objednatel díla), kdo poskytuje autorovi, který

svou tvůrčí duševní činností dílo vytvoří, nejen finanční ohodnocení ale často také personální a technické zázemí. Bez těchto investic by přitom autorské dílo v mnoha případech vůbec nevzniklo. Aby byla ochrana zájmů zaměstnavatele (objednatele díla) zajištěna, je třeba důsledné úpravy smluvních vztahů, zejména náležitě specifikace pracovních povinností zaměstnance.

Andrea Kopečková,
advokátní koncipientka

[VEPŘEK CASKA VLACHOVÁ advokátní kancelář s.r.o.](#)

Husova 242/9
110 00 Praha 1

Tel.: +420 222 220 775
Fax: +420 222 220 804
e-mail: info@vcv.cz

[1] Za vztah pracovněprávnímu obdobný se přitom považuje např. vztah založený na základě služebního poměru, vztah mezi družstvem a jeho členem, jakož i vztah obchodní společnosti a jejího statutárního orgánu, pokud statutární orgán vytvoří autorské dílo ke splnění povinností z takového vztahu založených. V případě agenturního zaměstnání se v souvislosti se zaměstnaneckým dílem, není-li dohodnuto jinak, považuje za zaměstnavatele ten, u něhož zaměstnanec agentury práce dočasně vykonává práci podle pracovní smlouvy nebo dohody o pracovní činnosti.

[2] Případné pracovněprávní důsledky za takové porušení pracovní kázně zaměstnance jsou z hlediska předmětu tohoto článku irelevantní.

[3] Způsobem užití díla je např. rozmnožování díla, sdělování díla veřejnosti, dále rozšiřování, pronajímání, půjčování či vystavování originálu nebo rozmnoženiny díla, sdělování díla veřejnosti atd.

[4] Popřípadě okamžikem vytvoření jednotlivých vývojových fází zaměstnaneckého díla, pokud tyto splňují podmínky pro vznik autorskoprávní ochrany dle autorského zákona.

[5] Popřípadě obdobné smlouvě či v případě počítačových programů, databází a kartografických děl zhotovovaných na objednávku ve smlouvě o dílo.

[6] Viz např. omezení dle ustanovení § 58 odst. 1 věty druhé, dle kterého může zaměstnavatel právo výkonu majetkových práv k zaměstnaneckému dílu postoupit třetí osobě pouze se svolením autora, ledaže se tak děje při prodeji podniku nebo jeho části.

[7] Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 563

Další články:

- [Konec „severních ateliérů“? Nový stavební zákon otevírá dveře k rekolaudaci ubytovacích jednotek na plnohodnotné byty](#)
- [Oceňování nemovitosti a přiměřená náhrada při zrušení spoluvlastnictví](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 33.: Prevence střetu zájmů \(jednatel × společnost\)](#)
- [Úročení jistoty \(kauce\), kterou skládá podnájemce nájemci - II. díl](#)
- [Když obecní pozemky již nemusí být obecní - institut mimořádného vydržení v obecním právu](#)
- [Střet zájmů členů volených orgánů obchodních korporací: pravidla, proces a následky](#)
- [Dvě kiwi denně: EU schválila první zdravotní tvrzení pro čerstvé ovoce](#)
- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)